

Ze vzpomínek Heinze Müllera

Sergej O. Prokofjev

Jeden z průkopníků waldorfské pedagogiky Heinz Müller (1899 - 1968) navštívil na začátku dvacátých let Rudolfa Steinera v Dornachu a při této příležitosti se dostal i do ateliéru před sousoší, na kterém Rudolf Steiner pracoval v každé volné chvíli, kterou měl k dispozici. Výklady, které tam Heinz Müller dostal od Rudolfa Steinera při společném pozorování sousoší a jeho jednotlivých postav, jsou tak jedinečné a mimořádné, že by zde měly být znovu uvedeny ve svém doslovném znění.

„Mezitím vystoupil na nízké lešení a řezbářsky pracoval na figuře Reprezentanta lidstva širokým zakulaceným nožem. V pravici držel velmi opatrně velkou palici a právě tak levá ruka pohybovala pozorně dlátem, a jak se zdálo, velkou silou, která ale působila zcela skrytě. - Měl jsem nyní čas si prohlédnout řadu skic pro detaily malby v obou kupolích Goetheana. Ležela tam také jedna šrafurou vystínovaná kresba tří obětních nádob v podobě kabirů ze Samothráky a několik skic obou odpůrců. Když jsem si zběžně prohlédl hlavu Ahrimanovu, Luciferovu bystu a hlavu Reprezentanta lidstva, vrátil jsem se znovu k pečlivému pohledu na Ahrimanovu hlavu. Ztuhlá, dozadu nakloněná, s mrzutou, úsměškem zkřivenou tváří působila s šikmo posazenými očima hrozivě a současně vyvolávala soucit. Vycházel z ní posměch a chlad, ale také z celé negace zřejmá vůle, namířená proti světu a lidstvu a k jejich zničení.

Nyní Rudolf Steiner odložil své nástroje stranou a přistoupil ke mně. Nejprve mluvil o Ahrimanově hlavě. Pokud by na ní převládly samolibost, šosáctví a pedantství, které se dnes bohužel stále více rozšiřují mezi lidmi, pak by ztratila všechny své individuální rysy. Ahriman byl podán tak, aby dokonce detaily rysů jeho tváře, ale také celková konfigurace rukou a nohou a zároveň celé postavy dávaly jeho dokoná lou podobu. Lidstvo současnosti by mělo myslet na to, aby si udělalo jasnou představu o odpůřících mocnostech, a tím jim vzalo jejich moc. Proto se také snažil, jak říkal, vyjádřit vše do posledního detailu, jak to jen bylo možné. Tímto způsobem dosáhl tu nejvěrnější portrétní podobu. - Když viděl, že jeho hosta tato slova očividně udivila, pokračoval dál a řekl, že Ahrimana stejně jako Lucifera přinutil, aby mu seděli modelem. U Ahrimana toho dosáhl až po použití všech oprávněných donucovacích prostředků, zatímco Lucifer se se situací smířil poměrně snadno. Tato slova mě naplnila údivem a ohromila mě myšlenka o velikosti ducha, který taková slova směl vyslovit jen jakoby mimochodem.

Rudolf Steiner okamžitě zpozoroval, co se děje v mé hlavě a hned dal našemu rozhovoru trochu lehčí tón, když ukázal se smíchem na široké křeslo, v němž musela sedět jeho vznešená návštěva. Sotva jsem to vnitřně přijal, pokračoval opět v původním vážném tónu, že držel Ahrimana v tomto křesle tak dlouho, dokud nebyl hotov s jeho studií. A potom on, Rudolf Steiner, sezení ukončil, ale Ahriman se mu zle pomstil: na západním průčelí Goetheana zničil velké purpurově červené okno. Mělo tehdy odshora až dolů velkou prasklinu.

Pak jsem přistoupil před postavu Luciferovu, která už byla úžasně vymodelována ve své celé velikosti a v mohutných rozměrech. Měla kromě hlavy a hrudi i paže a tvary křídel.

Nejnápudnější ale pro mě byly záhadné formy, kterými se spojoval Luciferův hrtan na jedné straně s ušima a na druhé straně se silně zvlňnými proudy, které stoupaly vzhůru od hrudní kosti. Rudolf Steiner mě přiměl k tomu, abych komentoval nahlas svá pozorování plastiky, jež stála přede mnou, co možná nej přesněji. A potom řekl asi toto:; Vidíte, že hodně z toho, co jste o Velikonocích řekl na základě vlastní úvahy o souvislosti řeči a sluchu a dechu, je vyjádřeno ve ztvárnění Luciferova těla. Není třeba se toho bát, protože Lucifer má oprávněně co činit se vším, co je spojeno s uměním.“ Následovala ještě řada dalších příkladů o souvislosti orgánů řeči a orgánů dechu, které ale zacházely tak hluboko do medicíny, že by snad o nich mohl referovat spíš lékař než učitel.

Znovu následovaly úvahy o věrnosti Luciferova portrétního modelu. Pak ale Rudolf Steiner viděl, že se jeho posluchač pokouší napodobit rukama a prsty Luciferova a Ahrimanova gesta. A tak mi přispěchal na pomoc. Vzal šálek kávy, který tu stál, a uchopil ho velmi jemně palcem a ukazováčkem za ouško, ponechal prostředníček a prsteníček trochu pokrčené a malíček natáhl nenapodobitelným šarmantním a koketním způsobem bokem vzhůru. Přitom se zeptal s veselým zábleskem v očích, kde a u koho jsem mohl často vidět takové držení ruky. To podnítilo mladého stěhovavého ptáka k poněkud rošťácké odpovědi, že jsem něco takového viděl u mnohých dam v kantýně. Rudolf Steiner nejprve přijal tento postřeh s pobavením, ale pak se hned zklidnil a řekl, že tím mínil právě ty kávové drby kavárenských sester, které tak často a neustále podroboval kritice. A pak vlídně dodal, že v rámci Goetheana asi sotva nalezneme něco podobného.

Zcela jinak to ale bylo u držení prstů vyschle ztuhlých rukou Ahrimanových. Palec a ukazováček byly podobné otevřeným kleštím, zatímco tři ostatní prsty byly ztuhlé a zkřivené dolů. Toto gesto vyjadřovalo brutální vůli, jak vysvětloval Rudolf Steiner. Naproti tomu poukazuje držení ruky u Reprezentanta lidstva na harmonii tří duševních sil: myšlení, cítění a vůle. V ukazováčku a prostředníčku natažených kolmo vzhůru, které oba další prsty následují pod úhlem 90 stupňů dopředu, a na tři prostorové rozměry ukazujícím palci lze poznat, jak se v budoucnu síly myšlení, cítění a vůle musejí osamostatnit a přitom se spojit do vzájemné harmonie. A jak je to řečeno v jednom úsloví, člověk musí něco udržet pod palcem. Ve svých úvahách také mluvil o právnických zvyklostech při odsouzení, že dolů ukazující palec měl podle okolností vyjadřovat rozsudek smrti. Ale zde na soše Reprezentanta lidstva mají gesta rukou a prstů vyjadřovat proudy lásky, které vycházejí ze srdce. A tak si člověk nesmí v žádném případě myslet, že Luciferův pád je následkem přemáhající síly vycházející z Krista. A právě tak je Ahriman spoután vším, co se zrodilo v něm samotném jako v bytosti, která je sice vysoce inteligentní, ale zcela bez lásky, a proto ničí sama sebe.

Potom Rudolf Steiner hovořil také o podobnosti mezi jeho studií a tváří Kristovou. Když se s ním člověk setká v duchovním světě, pak má jako první dojem, že se při každé myšlence, pocitu nebo impulsu vůle překvapivě silně proměňuje. Pak je pochopitelné, že jeho odpůrci a nepřátelé potřebovali, aby jim Jidáš Iškariotský zrádně poukázal na toho, kdo byl ten pravý, a rozptýlil tak jejich pochybnosti. Protože jeho učedníci mu mohli být při proměně podobní, zejména když byli naplněni a podníceni jeho slovy a činy. Nyní, když jeho bytost nezávislá na těle Ježíše z Nazaretu vládne svobodně v éterických výšinách, je tato neustálá proměna jeho tváře, dokonce celé jeho postavy, ještě silnější. Ale kromě toho, ujišťoval Rudolf Steiner, jsou plastika i barevné vyjádření Reprezentanta lidstva podány tak, že ten, kdo ho potká, ho musí hned poznat. Takže i zde lze mluvit o jakési podobnosti portrétu.

Nyní se Rudolf Steiner vrátil na své pracovní místo, uchopil široké ploché dláto a palici a vysvětlil, co míní, když hovoří o dvakrát prohnuté ploše. Klepl na místo, které nebylo dosud zcela opracované, ale už uchycené na velkém pracovním stole, a velmi silným úderem na dláto odstranil kus dřeva. Kus dřeva, který se přitom oddělil, měl tvar žlábků dláta. Později pojmenoval tento způsob opracování dřeva, kdy nějakou část odstraňoval, jednoduše „štípání“. A hned vedle vedl další řez, u něhož bylo vidět, jak dláto šroubovitě pootočil, takže při skoro stejné délce řezu obrátil dláto asi o 60 stupňů proti směru hodinových ručiček, a při třetím řezu vedl dláto šroubovitě ve směru hodinových ručiček. Po druhém a třetím řezu provedl ještě hodně malých úderů do dláta. Ale na díle stejně jako na odpadlých třískách nebylo vidět ani stopu po řezu. Zatímco první řez působil osaměle a mrtvě, oba další řezy svými dvakrát zakroucenými plochami lákaly pohled živou fantazií. Rudolf Steiner potvrdil mé pozorování, když řekl, že dává pozor, aby na každém kousku dřeva, které opracovává, byla od začátku použita tato dvakrát zakroucená plocha, a že se chce vyvarovat onoho mrtvého „štípání“. Pak ukázal na figuře Reprezentanta lidstva, jak dvakrát zakroucená plocha živě odráží světlo. Pak se vrátil k tomu, že dál postupoval v práci na koleně postavy. Právě způsob, jak zde prováděl řezy, musí na jedné straně ukazovat majestátní klid kráčejiho Krista, na druhé straně z tohoto gesta muselo být zřejmé, neboť to neměl být jen dojem, jako by tu stál tiše sám Kristus.“